

H. G. WELLS

Geleceğin Keşfi

Ganzer Kitap 11
Cep Kitapları 04

H. G. Wells
Geleceğin Keşfi

Özgün Adı
The Discovery of the Future

İngilizceden çeviren: Ece Işıktaş

Yayına Hazırlayan: Doğan Hezer
Redaksiyon: Hümeysra Ayar
Son Okuma: Göksel Murat Eriş

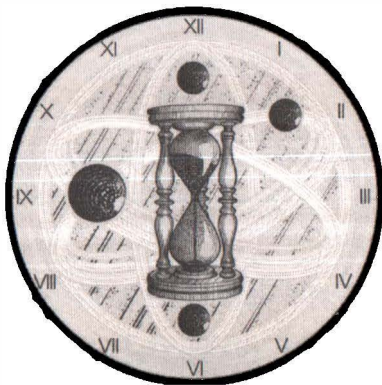
Kapak: Never More
Sayfa Düzeni: Dagon

1. Baskı: Eylül, 2020
2. Baskı: Ekim, 2020

Baskı
Akademi Basım
Davutpaşa Caddesi Güven İş Merkezi C Blok D. 320
Topkapı - İstanbul Tel: 0 (212) 493 24 67
Matbaa Sertika No: 47610

Ganzer Kitap Doğan Hezer - Laputa Kitap Basım
Yayın Ticaret'in Yan Markasıdır
Yeşilkent Mahallesi 1805. Sokak No. 17/19 Daire No. 15
Esenyurt/İstanbul
0 (539) 894 56 70

Sertifika No: 35963
ISBN: 978-605-69748-9-2

H. G. WELLS

Geleceğin Keşfi

Çeviren
Ece Işıktaş

Geleceğin Keşfi

—Kraliyet Enstitüsünde Yapılan Konuşma—

İki farklı akıl türünü, başlıca zamana karşı tutumlarıyla ve özellikle geleceğe atfettikleri önemle ve gelecek üzerine ne kadar düşündükleriyle karşılaştırmak ve ayırtırmak, konuma en uygun giriş olacak.

Bu iki akıl türünden ilki ve bana göre baskın olanı, insanların çoğunluğunun akıl türü, geleceği hemen hemen hiç düşünmeyen, onu ilerleyen şimdiki zamanın yazacağı bir tür boş hiçlik olarak gören akıl türüdür. İkinci tür, ki bence daha modern ve çok daha nadir akıl türü, sık sık ve isteyerek gelecek şeyleri düşünür, mevcut

şeyleri ise esasen onlardan ortaya çıkması gereken sonuçlarla ilintili olarak düşünür. İlk akıl türü, kişi onu saflığıyla aldığı anda, geçmişe dönük özelliktedir, şimdiki şeyleri yorumlar ve tamamen geçmişe bağlı olarak onlara değer verir ya da onları reddeder. İkinci akıl türü, yapıcı özelliktedir, şimdiki şeyleri yorumlar ve tamamen tasarlanan ya da öngörülen şeylere ilişkili olarak onlara değer verir.

İlk bakış açısına göre hayatlarımız sadece geçmişin sonuçlarını hasat etmekten ibaretken, ikinci bakış açısına göre hayatlarımız gelecek için hazırlanmaktadır. İlk tür, yasal ya da itaatkâr akıl türü olarak adlandırılabilir çünkü bir avukatın işi, çalışması ve eğitimi, onu o yöne iter; tüm insanlar arasında en çok o, yapılan kanuna, belirlenmiş hakka ve emsal sete devamlı atıfta bulunmalı, yalnızca kendini kanıtlamak isteyen şeyi sürekli görmezden gelmeli veya kınamalıdır. Tersine, ikinci akıl türüne kanun yapan, yaratıcı, düzenleyici veya yöneten tür diyebilirim çünkü kurulu düzene devamlı saldırır ve onu değiştirir, geçmişin

bize verdiklerine saygı duymaktan devamlı uzaklaşır. Bu tür, dünyayı büyük bir atölye olarak görür ve şimdi, gelecek için, kaderde olan için malzeme dışında bir şey değildir. İlki pasifken, o aktif bir düşünme hâli içindedir; gençliğin aklıdır, daha çok Batılı milletlerin arasında yaygın olan zihindir, öte yandan ilki yaşlılığın, Doğu'nun zihnidir.

Bir şeyler oldu ve o yüzden buradayız, der yasal akıl. Yaratıcı akıl der ki, buradayız çünkü bir şeyler henüz olmadı.

Şu anda insanların çoğunluğunun bu iki türden herhangi birine ait olduğunu öne sürmek istemiyorum. Doğrusu, onlardan iki farklı ve ayırt edilebilir tür olarak esasen kolaylık için ve ayrımlarını vurgulamak amacıyla bahsediyorum. Muhtemelen geçmiş hakkında kara kara düşünürken gelecek aklına hiç gelmeyen çok az insan vardır ve muhtemelen çok az insan devamlı olarak geleceğe bağlı yaşar ve geleceği düşünür. İnsanların çoğunluğu bu iki uç nokta arasında bir yerlerdedir, günden güne ve saat başı pasiften aktif hâle geçerler, bir olayı

çağrışımlarıyla ve diğerini sonuçlarıyla bağlantılı olarak görürler ve iki ayrı yöntemi kullandıklarını fark etmezler bile.

Ancak farklı yöntemler olmalarına karşın, geçmişe atıf yöntemi ve geleceğe atıf yöntemi ve onların zihinlerimizde birçok yolla birbirine karışması, farklılıklarını ortadan kaldırmakta beyazın siyah olduğunu kanıtlayan siyah beyaz benekli atlardan daha iyi değildir.

İnanıyorum ki, bu iki yöntemin sonuçlarının ne kadar farklı olduğu ve farklarının tam olarak nerede olduğu yeteri kadar fark edilmiyor. Şimdiki zaman, hepimizin hakkında emin ve kararlı hissetmekten daha mutlu olacağı sonsuz sorular -ahlaki sorular, estetik sorular, dinî ve politik- üzerine oldukça olağanüstü bir belirsizlik ve kararsızlık dönemidir ve bu önemli meseleler hakkında ortada dolaşan bu belirsizliğin çok büyük bir kısmı, şeylere bakmanın yeterince ayırt edilmeyen iki yolunun çoğumuzun aklında sadece birlikte bulunmasından değil aynı zamanda fiili, umulmadık

çatışmalarda olmasından kaynaklanmaktadır; ikisinin arasında varılan sonuçlardaki temel farkın net bir şekilde farkına varmadan birinden diğerine dikkatsizce geçiyoruz ve bunu yaparken, her türlü olayla başa çıkma konusundaki kendine güven ve tutarlılığımıza feci zararlar veriyoruz.

Fakat bu iki akıl türünün gerçekten ne kadar farklı olduğunu belirtmeden önce, söylenenlere olası bir itirazı karşılamak gerekir. İtirazı şöyle biçimlendirebilirim: Geçmiş düşünen akıl ve geleceği düşünen akıl arasındaki ayrım fazla detaycı, neredeyse sağ eli ve sol eli olan insanları ayırmak gibi değil midir? Herkes şimdinin tamamen geçmişle belirlendiğine inanır dersiniz ama herkes şimdinin geleceği belirlediğine de inanır. Bu durumda yalnızca herkesin fikrini ayırıp karşılaştırıyor muyuz? Bu şöyle yanıtlanabilir: geçmiş, şimdi ve gelecek hakkında bildiklerimizi ve inandıklarımızı ya da zamanda neden-sonuç ilişkilerini tartışmıyoruz. Hepimiz şimdinin nedenlerinin geçmişe bağlı olduğunu ve geleceğin nedenlerinin şimdiye bağlı olduğunu biliyo-

ruz. Ancak bu tartışma, ortak bilgi birikimi ve inançlar zemininde bir şeylere yaklaşım biçimimizi ilgilendirir. Hepimiz doğu ve batı olduğunu biliyor olabiliriz ama bazılarımız olaylara her zaman batıdan, bazılarımız her zaman doğudan bakarsak, diğerleri de olayların şansa bağlı olduğunu düşünüp yönleri hiç önemsemeden etrafta dolanırsa, bazılarımız bu yolculukta batı yönünde bir sonuca varacak, bazılarımız doğu yönünde bir sonuca varacak ve bazılarımız da her türlü önemli konuda kesin bir sonuca varamayacak. Buna rağmen doğuya gidenler, batıya gidenler ve gelişigüzel dolaşanların hepsi aynı inanç ve ifade temelinde ve kanıtlanmış gerçeklerin birleşiminde olabilir. Tam olarak aynı şey, sonucun uyumsuzluğu, bir şeylere her zaman nedenlerin bakış açısından veya her zaman olası sonuçları düşünerek yaklaşırsanız gerçekleşir. Bu iki yöntemin, onları saf hâllerleriyle uygulayanları, birkaç önemli insan meselesinde ne kadar farklı sonuçlara ulaştırdığını açıkça göstermek mümkündür.

Sanıyorum ki, üç yüz yıl önce ahlaki konular, doğru ve yanlış meseleleri hakkında düşünen herkes, davranış kurallarını tamamen ve çekinmeden geçmişten, bir dogmatik emirden, kesinleştirilmiş bir kararnameden çıkarmıştır. İnsanların çoğunluğu bugün de öyle yapıyor. Şöyle yazar, derler, örneğin “Çalmayacaksın” – bu; çalmamanız için tek, tam, yeterli sebeptir ve günümüzde bile, eylemlerin asıl sonuçları ve doğruyla yanlışın arasında bir bağıntı olduğunu itiraf etmede güçlü bir isteksizlik bulunuyor. Hayat belirli şeylerin meyvelerini toplamaktır, ve yerleşmiş ahlakın hâlâ temel bir varsayımı, kişinin ne olursa olsun doğru yapması gerektiğidir. Ancak bu dünyada, kaynakları ve yaptırımları ne kadar otoriter olursa olsun, ona doğru demeyi her şekilde reddeden insanlar olacaktır, bu yeni düzen, inanıyorum ki, büyüyen bir düzendir. Sanırım insanlar her çağda ürkek, çekingen, suçlu bir şekilde dogmatik ahlak yasasını bitirmek için onun sertliğini küçük ihlallerle yumuşattı ama duydum ki ilk önce kasıtlı olarak eylemlerin ahlaki yo-

rumunu sonuçlarına göre değerlendirmek isteyen, Cizvitlerdi. Bugün, geleceği ahlaki düşüncelerde az çok önemli bir faktör olarak keşfetmemiş çok az insan vardır. Günümüzde, insanların belirli küçük bir bölümü, ve sonsuza dek dogmatik olarak kurulmuş bir kod fikrinden tamamen ayrılanlar, ahlaki sadece bir vasıta, gelecekte ulaşılabilecek bir şeyle ilgili acil ve kişisel düşüncelerin geçersiz kılınması olarak görüyor.

Çoğumuz o kadar kesin değiliz ama geçmişle gelecek arasında uzlaşma ruhu ile derinden bağlıyız, geçmişin yönergelerine sınırsız bağlı olduğumuzu iddia ediyoruz ve ihtiyati tedbirlerine genel bir şekilde uyuyoruz ancak münasebet kaygılarıyla muğlak, değişken bir dereceye kadar hak kazanırız. Örneğin, sözlerimizi tutmaya sadık oluruz. Ancak, birimizin sözünü tutmasının başka bir insanın büyük acılar çekmesine, pratik kötülüğe yol açacağını beklenmedik bir şekilde öğrendiğimizi varsayalım. Kişi bu tür bir sözü tutmayarak doğru mu, yanlış mı yapmış olur?

Modern çoğu insanın vereceği karar, verilen sözü tutmamak olurdu. Çoğu, daha büyük bir kötülükten kaçınmak için kötülük yaptığını söyler. Ama söz tutulmadığında büyük acılara değil sadece biraz acıya yol açacağını varsayalım. Ve sözün de oldukça önemli olduğunu düşünelim. Bu durumda çoğumuz için çözüm; verilen sözü tartmak olurdu, geçmişe karşı gelecek, bilinmeyen sonuç. Kötü sonuçların fazlalığı ne kadar azsa çoğumuz o kadar bocalardık. Ancak karşılaştırdığımız akıl tiplerinden ikisi de bocalamazdı. Yasal zihin geçmişe hiç tereddütsüz itaat ederdi, yaratıcı zihin ise onu gelecek için feda ederdi. Yasal akıl derdi ki, “kanunun herhangi birini çiğneyenler onu tamamen çiğnemiş olur”, yaratıcı zihin ise “ölü geçmişin ölülerini gömmesine izin ver” derdi.

Örneğimi vaatler alanından almak uygundur fakat bu iki yöntem cinsel ahlak alanında en şiddetli biçimde çatışır.

Ayrıca geçmişin gerçek ya da hayali zorunluluklarına itaat etmeye kesinlikle ka-

rar vermeden, kendinizi bir ideal geleceğin taleplerine göre ayarlamadan, bu iki tür zihinsel eylemden birine bağlanmaya karar vermeden önce eylemlerinizin altında yatan düşüncede sürekli bir tutarlılık beklememeniz gerekir. Çünkü size gelen her ilke meselesinde, tamamen o anda zihninizde yükselen entelektüel ruh hâlinin merhamesinde olursunuz.

Halkla ilişkiler alanında, meselelere bakmanın bu iki yolu da eşit derecede farklı ve uyumsuz sonuçlara dönüşür. Yasal zihin anlaşmalar, anayasalar, meşruiyetler ve tüzüklerde directir; yaşayan zihin bunları sürekli olarak sorgular. Bir stres dönemi ne zaman ortaya çıkarsa, kurumlar ve şeylerin güçleri arasında büyük bir çatışma olursa, bu iki zihin türünde bir tür ayrılma olur. Yasal zihin umutsuz sadakat formunda yüceltilmiş ve başkalaşmış hâline gelir, yaratıcı zihin devrimlere ve yeniden yapılanmalara ilham verir. Ve bu tutum farkı özellikle savaşlardan doğan çatışmalarda vurgulanır. Çoğu modern savaşta, şüphesiz bir tarafta ya da diğerinde yaratıcı bir fikir, gelecek-

teki sonuçlar için ayrı bir ilgi vardır ama en modern savaşlarda bile esas çatışmanın ve Orta Çağ savaşlarındaki tek çatışmanın geleceğe değil, geçmişe yapılan bir atıf olduğu fark edilecektir; gerçek ve doğru meselesini açmak. Örneğin, İngiltere'nin Plantagenet ve Lancaster hanedanlarının Fransa ile savaşları tamamen Fransa'nın tacı üzerine belirsiz yasal argümanlarla desteklenmiş sahte bir iddiaya dayanıyordu. Ve Güney Afrika'daki geç savaşla ilgili tartışmalar, büyük bir birleşik Güney Afrika devleti idealini neredeyse tamamen görmezden geldi ve savaşı kimin başlattığı ve yıllar öncesine ait anlaşmanın pek bilinmeyen revizyonunda ne yazıp yazmadığı hakkında önemsiz bir münakaşa başlattı. Yine de hukuki mevzuların altında, bu savaş sırasında kamuoyunun yaygın yaratıcı fikri aşikârdı. Bu fikir, geçen yüzyılın neredeyse tüm büyük savaşlarının altında öyle ya da böyle kesinlikle tasarlanmış bulunacak ve on dokuzuncu yüzyıl ve Orta Çağ savaşlarının karşılaştırması bence gösterecektir ki bu alanda da gelecek keşfedilmişti, gösterilen ilgiyi ve

verilen değeri elde edilen şeylerden gelecek şeylere kaydırma eğilimi artıyordu.

Ancak öngörü, siyasette ve sonuca atıf ahlaki değerlerimizde baş gösterse de hayatımıza hâkim olan, yine de geçmiştir. Ama neden? Ona neden bu kadar bağlıyız? Geleceğe doğru gidiyoruz, bizim için önemli olan yarın. Bizim, çocuklarımızın ve bizim için değerli olan, herkesin geriye kalan hissedecekleri orada. Buna rağmen tamamen geçmişî göz önüne alarak insanları sınıflara diziyoruz; mülkiyet haklarına, kazanılmış haklara, geçmişe ait anlaşma ve kurumlara karşı geleceğin hiçbir hakkı yok. Edebiyat ekseriyetle tarihtir ya da tarihe dolaylı olarak bağlıdır ve kültür, tüm yeni ifadelerin kesilmesi ya da uzatılması gereken, yeni şeylerin itildiği bir yorum kalıbı, bir normlar derlemesi, bir tür Kral Og'un yatağından başka bir şey değildir. Kazançlarımızın tamamı da düşüncelerimiz gibi geçmişe dönüktür. Trafiği tıkayacak kadar dar yollarda seyahat ediyor, alışılmış durumlar ve alışılmış âdetlere olan sevgimizden ve bilinmeyen korkumuzdan rahatsız, elverişsiz,

hayatı mahveden evlerde yaşıyoruz; tüm kamu işlerimiz yerel sınırlarla inanılamayacak derecede kısıtlanmış ve küçük. Kıyafetlerimiz, konuşma alışkanlıklarımız, yazımlarımız, kilolarımız ve vücut ölçülerimiz, tedavüldeki para sistemimiz, dinî ve politik teorilerimiz, hepsi aklımızda geçmişin bağlayıcı gücüne tanık olurlar. Yine de geçmişe Çinlilerin yaptığı gibi kulluk etmiyoruz. Bir sınır var. Atalarımıza tapınmıyoruz ya da sabit bir yerel kıyafeti emretmiyoruz; bilgi birikimimizi genişletmeye cesaret ediyor, klasikleri orijinal fikre ara sıra çıkılan maceralarla hafifletiyoruz. Çinlilere kıyasla geleceğin farkındayız. Ancak olabileceklerle kıyaslandığında tüm dünyamız geçmiş.

Geçmişe yönelik, yasal düşüncenin bu kadar baskın olmasının ve her zaman hâkim olmasının sebebi, elbette ki tamamen ortadadır. Bir temel insan ilkesini yerine getirip elimizdekiyle yetiniyoruz. Herkes geçmişin kesin, belirlenmiş, bilinebilir olduğuna ve yalnızca birkaç kişi gelecekle ilgili herhangi bir şeyin bilinebileceğine inanır. İnsan, zihnine en az direnen yol olduğu için geç-

miŖe gitme alışkanlığı edindi. Herkes için gemiŖin belli bir deėiŖken kısmı faydalı bilgiyken, bilimsel dūŖünce alışkanlıkları konusunda eėitilmiş hayal gūcūne sahip olmayan bir zihin için gelecek yoktur. Hepimizin zihni anılardan oluşur. Her birimiz anılarımızda, özel bir eėitim olmadan gemiŖe geri dōnecek ve her tūrlū uygulanabilir gerçekleri sıkıca ve ikna edici bir Ŗekilde kavrayacak bir Ŗeye sahibiz, bazen sıkıca olduğundan çok ikna edici Ŗekilde. Ama hayal gūcū, nedensellik kuralları hakkında saėlam bir eėitim ile gūlendirilmedike gelecek Ŗeylerin boşluėunda yolunu kaybetmiŖ bir ocuk gibi dolaŖır ve eli boş dōner.

Bu nedenle, çoėu insan gelecek hakkında herhangi bir kesinlik olamayacağına inanır. Geçenlerde bir arkadaŖım beni temin etti ki, gelecek hakkında bildiklerin, bir kedi yavrusunun birazdan nereye zıplayacağı hakkında bildiklerinden fazla deėildir. Ve bu gōrūŖe sahip olanlar, geleceėi sūrekli bir önlenemez sūrprizler kaynaėı olarak, akıl almaz, çaresiz, daimī bir boşluk olarak gōrenler için, onlarla ilgili olarak ke-

sinlikle yaşanmış olaylara bağlamak gerekli olduğundan bu değerleri türetmek doğru ve mantıklıdır. Geçmişin düşüncelerimize tamamen hâkim olmasının sebebi, gelecek hakkındaki bilgisizliğimiz ve bu bilgisizliğin kesinlikle çaresiz olduğuna olan kesin inancımızdır. Ancak sürekli, içten içe yanan daha iyi -şu an sahip olduğumuzdan daha faydalı- bir bilgi türü olabileceği hissine, çağlar boyunca falcıların uzun, aralıksız -ve hâlâ yıldızı parlayan- silsilesi tanıklık ediyor.

Her şey göz önüne alınırsa, modern bilimin ruhunda falcıya duygudaş bir şey vardır; kişi bilimin genel anlayışını özümlediğinde akla gelen kanılardan biri, neden-sonuç ilişkisini yeterliliği evrenseldir, mutlak gerçekte -bireysel hayatı oluşturan göreceli gerçeklerin küçük balonunda değilse- gelecek, geçmiş kadar değişmez ve belirli, sabit ve kaçınılmaz, makul bir bilgi meselesidir. Kişisel hafızamız, bize geçmişteki şeylerin üstün gerçek ve güvenilir olduğu izlenimini verir, sonunda kendini adanmış ve sözlerini söylemiş şeyler gibi

ama bilimin önde gelen fikirlerine ne kadar doğru şekilde hâkim olursak bu izlenimin mutlak gerçek değil hayatımızın tuhaf durumlarının sonuçlarından biri olduğunu o kadar iyi anlarız. Bilim insanı, en sonunda MS 4000 yılındaki olayların 1600 yılındaki olaylar kadar sabit, belirlenmiş ve değiştirilemez olduğu kanaatine varır. Yalnızca ikincisi hakkında inanması için malzemesi varken, ilki hakkında hemen hemen hiç yoktur.

Ve gelecek hakkındaki bu mutlak bilgisizliğin insan hayatının ne kadar değişmez ve gerekli bir durumu olduğu ve entelektüel yöntemlerin bazı uygulamalarının bizimle gelecek arasındaki perdeyi, tamamen açmasa bile, ne kadar araladığı sorusu ortaya çıkar. Ve haddim olmayarak size önermeliyim ki, belirli bir çizgi boyunca ve belirli nitelikler ve sınırlamalarla, gelecekteki şeylerin yeterli bilgisine sahip olmak olası ve gerçekçidir. Ve bu öneriyi desteklemek için, geçmişle ilgili belirli gerçeklere dikkatinizi çekerim ve özellikle şu konuda ısrar ederim, geçmiş bilgimiz hakkında

mutlak kesinlik aralığımız gerçekten çok sınırlı. Geçmiş hakkındaki kesinliğimizi gözümüzde büyötmeye meyilli olduğumuz gibi, gelecek hakkındaki kesinliğimizi hafife almaya meyilli olduğumuzu öneririm. Ve sahip olduğumuz bu tür bir geçmiş bilgisinin hepsi aynı türden değil ya da aynı kaynaklardan türetilmiş değil.

Bugünün eğitimli kişinin geçmiş hakkında ne bildiğini düşönelim. Her şeyden önce, tüm bilgilerin en gerçeğine sahiptir — kendi deneyimlerinin ve anılarının bilgisi. Eğitimsiz insanlar hafızalarına tamamen inanırken en eğitimli insanlar, ona birtakım kuşkuyla inanır. Bazılarımız kendi hafızamıza karşı bile eleştirel bir tavır takınırız; bazı şeyleri silmesinin yanı sıra, bir tür rüya görme veya güçlü bir telkinin bir şeyler ekleyeceğini biliriz. Ama her şeye rağmen, hafıza, başka hiçbir bilginin olamayacağı kadar canlı ve gerçektir; görmüş, hissetmiş, duymuş olmak kesin kanaate en yakın olmaktır. Ancak direkt izlenimlerimizin hafızası, bildiklerimizin sadece en küçük kısmıdır. O berrak alan dışında başka düzenin

bilgileri var — diğ er insanların bize ver-
diğı bilgiler. En yakın kişisel hafızamızın
dışında, az ya da çok güvenilir insanların
bize söylediğı, ağızdan ağıza yayılan veya
yaşayan ya da  l  yazarların yazdıkların-
dan oluřan daha geniş bir gerçekler ya da
sözde gerçekler bölgesi vardır. Bu, s ylen-
ti, dedikodu, gelenek ve tarihin geçmiřidir
-geçmişin ikinci tür bilgisi. Bu türden daha
yakın bilgi bol, açık ve ayrıntılıdır, uzaklaş-
tık a belirsizleřir, zaman ve mek nda daha
uzakta kısa, kusurlu yazıtlar ve gizemli ge-
leneklere dönerek söner ve insanlığın arşivi
ve gelenekleriyle ilgili, şüphe ve karanlığ a
doğru boş, gelecek kadar boş h le gelir ve
sonunda kaybolur.

Ve kendi hissettiklerimizden, řahit ol-
duklarımızdan, ele aldıklarımızdan oluşan
berrak alanın dışındaki ikinci bilgi alanının
-söylenti, tarih ve gelenek alanı-  rneğın
Shakespeare'in erişebileceğı geçmişin tüm
bilgisini tamamladığını size hatırlatmama
izin verin. İnsanın geçmiş bilgisi -birkaç
ipucu ve tahmin, birkaç önemsiz bařlangıç-
lar hariç- 19. yüzyılın başlamasına kadar,

bu limitlerle tamamen sınırlandırılmıştır. MÖ 4004 yılında, Piskopos Ussher'a göre bu söylenti ve tarihteki doğru bilgilerin yanında, bir insan, resmi yanıltıcı ve tatmin edici biçimde tamamlayan belirli bir miktar efsane ve hataya da sahipti. Ve bu insanın evrensel tarihiydi -insanın her şeyiydi- ta ki bilimsel çağ başlayana kadar. Ya bu sınırların ötesi? Sanıyorum ki, 16. yüzyılın eğitilmiş kişisi, dünya yaratılmadan önceki herhangi bir şeyin hiçliğinden ve hâlâ hepimizin de olduğu gibi, geleceğin hiçliğinden emindi, ya da her hâlükârda bilginin bir yönde diğerinde olduğu gibi imkânsız olmasından memnun kaldı.

Ama modern bilim, daha doğrusu olayların durmak bilmez sistematik eleştirisi, son yüz yılda şeylerin sonlu uzak başlangıcı algısını tamamen yok etti; geçmişin eskimiş bir yaradılış kümesi olması ile ilgili sınırları ortadan kaldırdı ve sınırlı 16. yüzyıl bakış açısına devasa bir panorama ekledi. Ve bu ileri bilginin yeni bir yolla elde edilmiş yeni bir bilgi türü olduğu konusunda ısrar ederim. Bugün, hiçbir canlının karşı-

laşmadığı, hiçbir insan gözünün bakmadığı yaratıkların biçim ve alışkanlıklarını ve hiç kimsenin görmediği veya göremeyeceği manzara özelliğini, Sargon, Zenobia veya Caractacus'u bildiğimiz kadar emin olarak ve pek çok açıdan daha yakından biliyoruz; gergedanları veya akbabaları aklımızda canlandırdığımla tam olarak aynı kesinlikle, yaşadığı karbonifer bataklıkta hantal başını su üstüne kaldıran labirenthodont'u gözümüzde canlandırırız ve pterodaktil'lerin, o büyük kuş kertenkelelerin, Mezozoik Dönem ormanlarında uçtuklarını düşünürüz. Bu uzak resimdeki gerçeklerden, en yakındakiler kadar eminim. Daha önce hiç görmediğim megatherium'a, elimle ekmek verdiğim su aygırına inandığım kadar emin bir şekilde inanıyorum. O uzak resimdeki çok miktarda ayrıntı, şu an değişmez ve sonludur. Ve sayısız araştırmacı sürekli ve kendine güvenerek mevcut olayların bilimsel eleştirisinin ilk kez keşfettiği, restore ettiği ve insan düşüncesi dünyasına getirdiği bu daha büyük geçmişin -bu insan öncesi geçmişin- sınırlarını genişletiyor, büyütü-

yor, düzeltiyor ve zorluyor. Dünyanın, yeni ve bir zamanlar var olduğu bilinmeyen tarihine -örneğin Dr. Johnson tarafından bilinen tüm tarihin son bölümüne; ki bu son bölüm bile yalnızca yeni yöntemin kolları üzerinde çalışan araştırmacı arkeologlar tarafından büyük ölçüde genişletildi ve düzeltildi- bir başka deyişle, fikir verici gerçeklerin karşılaştırılması ve eleştirilmesine sahip hâle geldik.

Özellikle şu konuda ısrar etmek istiyorum, bütün bu haricî geçmiş -tarihsel olmayan geçmiş- bir tür ilham değil, yeni ve daha hevesli bir araştırma alışkanlığının ürünüdür. Basitçe, bir şeylere bakmanın yeni ve daha eleştirel yoludur. Jeolojik tarih hakkındaki bilgimiz, ne kadar açık ve kesin hâle gelse de hafızamızın bilgisinden daha farklı ve düşük bir seviyededir, yine de oldukça uygulanabilir ve güvenilir bir düzende — kullanılabilecek kadar iyi bir bilgi; özel hafızadan kişisel geçmiş gibi, geleneksel veya tarihsel geçmiş olarak bir sonraki geniş bilgi alanından bahsedilirse, o zaman o büyük ve ilham verici daha uzak

jeolojik zamana tümevarımsal geçmiş denebilir.

Ve tümevarımsal geçmişin bu büyük keşfi mevcut gerçeklerin, garip şekilli taş yığınlarının, madenlerde ve kayalıklardaki çizgiler ve şeritlerin, dünyada her zaman olmuş, var olduğu süre boyunca insanoğlunun ayak ucunda duran ama daha önce kimsenin herhangi bir bilgi vereceğini hayal bile edemediği, şaşırtıcı ve aydınlatıcı manzaraları ortaya çıkaran anatomik ve gelişimsel detayın defalarca tartışılması, etkili şekilde eleştirilmesi ile elde edildi. Yeni bir yolla bakıldığında göz kamaştırıcı ve delici ışık kaynaklarına dönüştüler. Daha uzak geçmiş aydınlandı ve bir resim hâline geldi. Sonuç olarak düşünülüp, karşılaştırılıp eleştirilerek bitmez tükenmez yılların tarihi hakkında görülemeyen şeyleri görebilen bir vizyon sağladılar.

Ve şimdi, insanların bir dizi fikir verici ve önemli görünen mevcut şeyleri seçmesi, onları karşılaştırması, eleştirmesi ve hiçbir yol gösteren gelenek olmaksızın “Neden?”

sorusu üzerinde durarak sürekli tartışması, aslında sabit görüşlere rağmen, daha uzak geçmişe bakan bu inanılmaz çıkarım ışıldağını kurması mümkün olsaydı, fosiller yerine çalışma nedenleri arayarak ve bunları jeolojik kayıtların eleştirildiği kadar ısrarla ve derinlemesine eleştirerek, neticede çıkarım ışıldağını geri değil ileri doğru tutmanın ve gelecek şeylerin, geçmiş şeyler kadar net, evrensel olarak inandırıcı ve insanlık için, jeolojinin 19. yüzyılda bize açtığı geçmişin açık görüşünden çok daha önemli bilgisini elde etmenin mümkün olabileceğini öne sürmek gerçekten o kadar ölçsüz ve umutsuz bir şey midir?

Hafızaya karşılık gelen herhangi bir şeyin, hafızanın geçmişle olan bağlantısına gelecekle sahip olan herhangi bir şeyin olanaksız olduğunu kabul edelim. Elbette ki kişisel geçmişimize uygun herhangi bir kişisel gelecek ya da geleneksel geçmişimize uygun herhangi bir geleneksel gelecek bildiğimizi hayal edemeyiz ancak jeoloji ve arkeolojinin o büyük tümevarımsal geçmi-

şine uygun bir tümevarımsal gelecek ihtimali tamamen başka bir şeydir.

Gelecekte çok sayıda şeyin tümevarımsal bilgisinin insani bir olasılık hâline geldiğine epey kesin olarak inandığımı itiraf etmeliyim. Geleceğe ilişkin sistematik bir keşif öne sürmenin mümkün olacağı zamanların yaklaştığına inanıyorum. Ve bu girişimin uygulanabilirliğini geçmişin başarısızlıklarıyla yargılamamalısınız. Şimdiye kadar hiçbir girişimde bulunulmadı, şimdiye kadar hiçbir birinci sınıf akıl bu konulara odaklanmadı ama son elli yılda sosyal ve siyasal gelişme kurallarının, örneğin kimyasal bileşimler kadar düşünüldüğünü, ilgilenildiğini, eleştirildiğini ve tartışıldığını varsayın, neyi beklemeyebiliriz?

Bugünün popüler fikrine göre, akıllı başında söylenmiş böyle bir önermede kabul etmesi çok zor olan bir şey vardır. Ancak burada, bilimin görkemli büyüme çağını bir asır boyunca izlemiş olan ve bilimin ruhunun kesinlikle anlaşıldığı bu kuruluştaki (Londra Kraliyet Enstitüsü), aslında keha-

netin her zaman bilimsel araştırma fikri ile ayrılmaz bir şekilde ilişkilendirildiğini fark edeceksiniz.

Popüler görüşe göre, bilimsel araştırma küçük gerçeklerin hararetli, amaçsızca, bir çardak kuşunun deniz kabuğu ve çakıl taşı toplaması gibi sistemli küçük dizilerle toplanmasıdır ve bu süreçten, popüler aklın bilmediği bir şekilde, bazı sihirbazlık numaraları -o meşhur “bilimin harikaları”- bir bakıma tesadüfi biçimde ortaya çıkar. Keşifler en çok tesadüfen yapılır. Ancak bilimsel süreçte esas olanın gerçeklerin toplanması değil, bilgilerin analizi olduğunu fark edeceksiniz. Gerçekler bilimin özü değil, hammaddesidir. Hepimize düzenli bilgiyi veren analizdir ve bilimsel sürecin amacı, ölçütü ve gerekçesinin pazarlanabilir bir sihirbazlık numarası değil, kehanet olduğunu biliyorsunuz. Bilimsel teori güvenli tahminler yapıncaya kadar onun geçersiz ve deneysel olduğunu bilirsiniz; sanat konuşması ve politikacıların hakkında konuştuğu hayaletler kadar fâni ve sırf kuramlaştırmadır. Örneğin, yerçekimi astronomisinin

görkemli büyük bir kısmı, yıldız hareketlerinin tahminine dayanır ve bu aynı şaşmaz tahminler olmasaydı yer çekimi astronomisinin şaşırtıcı iddialarına inanmayı kesinlikle reddederdiniz. Tıp biliminin tamamı teşhis koyma kabiliyetini hedefler ve talep eder. Meteoroloji sürekli ve ısrarla kehaneti hedefler ve kesinlikle öngörene kadar asla saygı ile anılmayacak. Kimyager onlarla karşılaşmadan önce elementleri tahmin eder -bu haklı olarak onun övünç kaynağıdır- ve Clerk Maxwell'in zihninin tüm deneylerin karşısında ulaştığı ve Marconi'nin gerçekleştirdiği şeyleri önceden gördüğü görkemli tutum hepimize tanıdık geliyor.

Uygulamalı matematiğin tamamı, aksi takdirde sadece deneme ile belirlenebilen şeyleri öngörmek için hesaplamaya yönelir. İktisat gibi bilimsel olmayan bir bilimde bile tahminler olmuştur. Ve bilimin kehaneti hedeflediğini söylemekte haklıysam ve her bilim dalındaki uzman gerçekten alanının sınırları içinde kehanette bulunmak için elinden geleni yapıyorsa, bu büyüyen tahmin gövdesini geliştirip düzenli bir ge-

lecek tasvirine, son yüz yılda geliştirilmiş jeolojik geçmiş tasviri kadar kesin, onun kadar tam anlamıyla bilim ve belki bir o kadar detaylı bir gelecek tasvirine dönüştürmekteki engelimiz nedir? Şimdiye ve biz kehaneti insan meselelerine indirene kadar, tümevarımı ileri taşımak kadar geri taşımak da mümkündür; gelgit sürüklemesi değişmeyen yüzeyini sonunda güneşe doğru yöneltinceye kadar, dünyanın gelecekteki değişen yörüngesini çözmek, yanan ve erimiş geçmişini anlamak kadar basit ve kesindir. İnsan devreye girene kadar tümevarımsal gelecek, tümevarımsal geçmiş kadar gerçek ve inandırıcıdır. Ama inorganik güçler, bu meselenin daha küçük bir kısmı ve ikincil endişesidir. İnsan bir etken hâline gelir gelmez problemin doğası değişir ve tüm mevcut ilgimiz insanın gerçekten araştırmamızın yapısını tamamen değiştiren ya da değiştirmeyen ama varlığı tümevarımın temel yapısını karmaşıklaştıran ve onu bir anda nafil ve umutsuz olarak damgalayan yeni bir unsur, bireysel ve toplu olarak tahmin edilemez olup olmadığı sorusu üzerin-

de yoğunlaşır. İnsanın geleceği hakkında ne kadar güvenilir tümevarımlar elde etmeyi bekleyebiliriz?

Her şey hesaba katılırsa, gelecekteki kesinlik ihtimalini küçümsemeye meyilli olduğumuz gibi, tarihsel geçmiş hakkında fazla saf olmaya meyilli olduğumuzu düşünüyorum. Bizim için hakikatin özü olan kişisel anılarımızın canlılığı, gelenek ve geçmiş tümevarımlara bir kanaat cazibesi katar. Ama şahsi gelecek, doğal olarak, zaman var olduğu sürece bizden gizli olmalıdır ve dibimizdeki bu kara cehalet -arkamızdaki anılarımızın parlaklığıyla uyuşan o siyah gölge- tüm geleceğe bir belirsizlik ve gerçek dışılık katar. Kendimizi sürekli olarak kendi irademizle ya da irade isteğimizle şaşırtıyoruz; etrafımızdaki özgünlük, beklenmeyeni sürekli olarak üretiyor ve zamanı gelmeden önce ne yapacağımız ve hissedeceğimizden asla tam olarak emin olamayacağımızı düşünmek çok doğaldır ve eğer, en yakın arkadaşlarımızın bile eylemleri ve yaşadıklarına mutlak bir kesinlikle güvenemiyorsak devletlerin ve toplu-

lukların herhangi bir yöndeki davranışını tahmin etmek tamamen imkânsızdır.

Buna cevaben, hesaba katılan insan sayısının artmasının durumu karmaşıktırmak yerine olumlu yönde basitleştireceğini öne sürmek isterim çünkü kişilerin sayısı arttıkça ortalama olmaya başlarlar. Bu konuyu bir karşılaştırma ile açıklamama izin verin. Köşeli kum havuzu çok çeşitli şekillerde tanelere sahiptir. Mikroskopik olarak incelendiğinde her türlü açıyı, ana hatları ve varyasyonu bulacaksınız. Bakmadan önce, ana hattının hangi belli kum tanesine ait olacağını söyleyemezsiniz. Ve el arabasından bir yığın kumu dökerse- niz, oluşturduğunuz öbekte hangi tanenin nerede olacağını herhangi bir kesinlikle tahmin edemezsiniz ama bir bütün olarak tüm öbeğin şeklini oldukça kesin olarak söyleyebilirsiniz. Ve dahası, eğer o kumu bir dizi atıştan geçirir ve sonunda yere biraz mesafeden bırakırsanız, belirli bir şekil ve büyüklükteki tanelerin çoğunlukla yığının bir bölümünde bulunacağını ve başka bir şekil ve büyüklükteki tanelerin yığının

başka bir bölümünde bulunacağını önceden anlayabilirsiniz. Böyle bir durumda, olayın tamamının, parçalarından daha basit olduğunu görüyorsunuz, çoğu insan ilişkisinde de durumun aynı olduğunu öne sürüyorum. Onun için, bireysel geleceğin bizi tamamen atlatması, insan kaderinde sayısız önemli meseleye dair güvenli ve faydalı genellemeleri istemememiz, keşfetmememiz ve kullanmamamız için bir neden değildir.

Ancak bir yığın kum ve bir sürü insan arasında ciddi ve çok önemli görünen bir fark vardır, bu farkla yüzleşmeli ve onu incelemeliyiz. Düşüncelerimiz, isteklerimiz ve duygularımız bulaşıcıdır. Olağanüstü, örneğin son derece ağır ve büyük bir kum tanesi, yığındaki başka herhangi bir kum tanesi üzerinde dikkate değer bir etki yaratmaz. O olağanüstü kum tanesi onların arasında olsa da olmasa da eskisi gibi düşmeye, yuvarlanmaya ve kümelenmeye devam edecekler ama Sezar, Napolyon ya da Keşiş Pierre gibi olağanüstü bir insan dünyaya geldiğinde kum yığınının -yani toplumu- inandırır, ikna eder, zorlar ve ele geçirir,

onların kaderlerini neredeyse sınırsız ölçüde değiştirip büker gibi görünür. Ve gerçekten durum buysa, geleceğe yönelik tümevarımsal bilgi projemizi çok küçük sınırlara indirir. Olağanüstü güç ve zekâyâ sahip insanların doğuşunu ve gelişini öngörmeyi ummak, eğer gerçekten böyle olağanüstü insanlar insanlığın yolunu gördükleri kadar çok çarpıtıyorlarsa, insan ilişkilerindeki kehanetle ilgili en son sınırimızın koşullu bir kehanet olduğunu inanılmaz şekilde ummaktır. İnsanlar falanca şeyi yaparsa o zaman filanca sonuçların meydana geleceğini söyleyebiliriz ve sınırimızın bu olduğunu kabul etmeliyiz.

Ama lider insanın önemine herkes inanmaz. Napolyon yüzünden tüm dünyanın farklı olduğunu söyleyecek olanlar vardır. Napolyon hiç doğmasaydı dünyanın şu anki hâliyle aynı olacağını söyleyecek olanlar vardır. Başka insanlar Napolyon'un zaferlerini kazanıp kanunu düzenlerdi, Avrupa'nın eskimiş sınırlarını yeniden dağıttı ve yalnızca Napolyon'un iradesine atfettiğimiz tüm o değişimleri gerçekleştirdi.

Tamamen tekil insana inananlar ve tamamen tekil insanın arkasındaki güce inananlar vardır ve kendi adıma, kendimi ikinci grubun uç bir parçası olarak gördüğümü itiraf etmeliyim. Zaman ve mekânla oynayarak Jül Sezar, Napolyon, IV. Edward, I. William, Lord Rosebery ve Robert Burns doğum sırasında değiştirilseydi, bu kaderin gidişatında önemli bir kaymaya yol açmazdı. İnanıyorum ki bu büyük insanlarımız, arkalarındaki devamlı ve tutarlı güçler tarafından gelişigüzel alınan imgeler, semboller ve araçlardan fazlası değildir; onlar Kader'in yazısında kullandığı kalem uçları, kayayı delen matkap üzerindeki elmaslardır. Ve insan bu güçlere güvenmeye ne kadar meyilli olursa bize siyasette, ahlakta, toplumsal çelişkilerde binlerce yolla hizmet edecek geleceğe yönelik makul bir tümevarımsal bakış açısı ihtimaline o kadar inanır. Ve insan kaderinin yöntemleri hakkında en uç, kişisel ve aşırı görüşe sahip olanlar, hayatı iyilik perisi doğumları ve tesadüfi buluşmalar, vaatler ve kıskançlıklar olarak görenler bile bence kabul edecektir ki, bu

şeylerin bir sınırı vardır — sonunda kişilik ölür ve büyük güçler devreye girer. Güçlü insan, ne kadar güçlü olursa olsun, büyük resmi önleyemez; doğruluk ve sağduyu için yaptıkları olduğu gibi kalacak ve aleyhinde yaptıkları yok olacaktır. Onu öngöremeyiz, bunu kabul edelim. Kişisel farkı, sonucunun ihtişamı, dramatik olay düzenlemesi kendisinin olacaktır — başka bir deyişle, kazaları, hızlanmaları, gecikmeleri kestiremeyiz ama sadece genelleme ağıımızı yeterince geniş atarsak, tümevarım ipimizi yeterince güçlü çevirirsek güçlü insanın geride kalan nihai sonucu ağımıza takılacaktır.

Öyleyse, o bilginin elde edilebilir ve elde etmeye değer bilgi türü olduğuna inanıyorum. Tarihsel, ekonomik ve sosyal çalışmanın geleceğe doğru kasıtlı yönelimi, ahlaki ve dinî tartışmalarda geleceğe giderek artan kasıtlı ve cesur göndermesi, entelektüel hayatımız için son derece ilham verici ve kârlı olacaktır. Böyle bir girişimin artık ciddi ve uygulanabilir olduğunu öne sürmek için elimden geleni yaptım. Ama kendimi tekrar etme pahasına, geleceğin

elde edilebilir bilgisi ile geçmişin sahip olduğumuz bilgisi hakkındaki her zaman olması gereken temel farka dikkatinizi çekmek isterim. Geçmişin, hepimize en parlak ve gerçek gelen kısmı kişisel geçmiştir, kişisel hafızadır. Geleceğin en karanlık ve ulaşılmaz kalması gereken kısmı ise kişisel gelecektir. Bilimsel kehanet, başka ne olursa olsun, falcılık değildir. Kimsenin inanacak kadar ahmak olmadığı ama herkesin gidecek kadar aptal olduğu o burç yorumlayan mükemmel insanlar, bugünlerde çok bol olan o yasa dışı tarzda el falı bakan hanımlar, bilimsel kâhinlerle rekabetten korkmamalıdır. Geleceğin elde etmeyi umduğumuz bilgisi bireysel değil geneldir; kişisel irademizi engelleyecek ya da bizi sorumluluklarımızdan kurtaracak bir tür bilgi olmayacaktır.

Ve şimdi, bu yolla incelendiğinde geleceğin sahip olacağı belirli ana hatlar hakkında şimdiki zamanda tahminde bulunmak ne kadar mümkün?

Bu soruya cevap vermeden önce, geçen yüzyılın ortalarından önce şimdinin haklı açıklaması olarak geleceğe yönelen, belirli bir mezhep ve kültüre ait insanların spekülasyonlarını dikkate almak ilgi çekici olacaktır. Onlar, Comte'tan bu yana genişleyen insan bakış açısına rağmen yerleri Bay Frederic Harrison tarafından hâlâ en etkili şekilde korunan ve sergilenen pozitivistlerdi.

Harrison'ı okuyorsanız, ayrıca buradaki varlığınızın işaret ettiğini düşündüğüm gibi son elli yılda dünyaya verilen daha geniş bilgiye şarabına doymuşsanız, pozitivist gelecek anlayışının tuhaf sınırlamalarından oldukça etkileneceksiniz. Anladığım kadarıyla, Comte, tarih aracılığıyla bildiğimiz geçmiş dışındaki uzak geçmişten tamamen habersizdi, varlığından tamamen habersiz değilse bile, insanlık tarihi ile olan ilgisinden habersizdi ve bilinçli olarak öyle kaldı. Tanıdığı dar ve sınırlı geçmişte insanlar her zaman bugünün insanları gibiydi; gelecekte de onların bugünün insanından fazlası olabileceklerini kafasında canlandıramadı.

Hepimizin de hissettiği gibi, eski sosyal düzenin bozulduğunu hissetti ve onu bozan güçlerin bol fikir verici ve tamamlanmamış analizinden sonra, onun yerine geçecek yeni bir durağan sosyal düzen planlamaya koyuldu. Comte okuyacaksanız ya da çok daha kolayı ve keyiflisi, Frederic Harrison okuyacaksanız, bu fikri, bir zamanlar toplumun insanlıkla istikrarlı bir durumu olduğunu, tabiri caizse, düzenli ve saygın bir şekilde oturduğu; insanlığın uyandığını ve harekete geçtiğini ve sonunda daha yüksek bir düzlem üzerinde, daimî olarak yeniden düzenlenmiş pozitivist devlette kültürlü ve mutlu olacağı anlayışını sürekli olarak açıkça göreceksiniz. Ve gelecekteki insanın ötesinde hiçbir bir şey göremediği için, orada, o bin yıllık tarzda Comte bitmek zorundaydı. İnsandan daha üstün bir şey düşümediği için insanlığın, özellikle insanlığın geleceğinin olası şeylerin en üstünü olduğunu savunması gerekiyordu. Bütün bunlar 19. yüzyılın ilk yarısına ait bir düşünür için tamamen anlaşılabilirdi.

Ama erken 20. yüzyılda, özellikle Tür-
lerin Kökeni yazıldığından bu yana doğmuş
olan büyüyen çoğunluğumuzun böyle sı-
nırlı bir vizyon için bahanesi yoktur. Hayal
gücümüz, Comte'un bildiği geçmiş, henüz
bitmiş andan hemen hemen fazlası olan bir
geçmiş üzerine eğitildi. O insanı ve insanın
tüm dünyasını, o kadar büyük ve görkemli
bir gelişimin, bu vizyon destanlarının dışın-
da çocuk tekerlemeleri gibi cınlayan şu an-
daki aşaması olarak algılarız ve insanlığın
tüm sömürüleri kumdan kalelerin boyutuna
indirgenir. Sayısız milyon yıl geriye bakıp,
yaşama isteğinin gelgit balçığından çıkma-
ya çabaladığını, şekilden şekle, güçten güce
debelendiğini, yeryüzünde süründüğünü ve
sonra kendinden emin şekilde yürüdüğünü,
nesilden nesle havaya hâkim olmaya, de-
rinlerin karanlıklarına inmeye uğraştığını
görürüz; nihayet bize ulaşıp varlığı beyni-
mizden ve atardamarlarımızdan geçene,
savaş gemilerimizde titreyip gürleyene, şe-
hirlerimizde uğuldayıp şarkılarımızda söy-
lenene ve sanatımızda çiçek açana kadar
öfke ve açlıkla kendine döndüğünü, kendini

yeniden şekillendirdiğini görürüz, zamanla bize daha çok benzemesini, kendini genişletmesini, detaylandırmasını, amansız, akıl almaz amacını kovalamasını izleriz. Ve bu geçmişe bakıştan tekrar geleceğe doğru döndüğümüzde, herhangi bir kesinlik düşüncesi, herhangi kültürlü kişilerin bin yıllık yerleşmesi muhakkak aklımızdan kaybolmuş olur.

İnsanın değişmez ve tamamlanmış olmadığı gerçeği, geleceğin bilimsel keşfinde karşımıza çıkan büyük, kontrol edilemez ve rahatsız edici gerçektir ve bana göre, ne olursa olsun, insandan sonra ne gelecek sorusu, dünyadaki en sürekli büyüleyici ve çözülmeyen sorudur.

Buna tabii ki bir cevabımız yok. Sahip olduğumuza benzer hayal güçleri görevi üstlenmeyi reddeder.

Ancak yakın gelecek için, insan hâlâ insanken, giderek kesinleşen birkaç genel ifade var. Yoğun nüfusların dağılma ve havalandırmanın ilk sürecinde olduğuna yaygın biçimde inanılıyor. Önümüzdeki yirmi otuz

yılda, insanlığın en azından Avrupa kökenli nüfus kitlesinin bir şekilde eğitim seviyesi ve kişisel yeterlilik skalasında yükselmeye mecbur kalacağı oldukça kaçınılmaz görünüyor. Yakın gelecekte, aceleci bir optimistin yazdığı gibi birkaç yüzyıl içinde, ya da bin küsur yılda, insanlık kendini kesinlikle ve bilinçli şekilde büyük bir dünya devleti -kendini kötü, hayvanca ve bugünün dünyasında bireysel donukluk, kasvet, grilik ve sefillik yaratan şeylerden arındıracak bir büyük dünya devleti- olarak organize edeceğini düşünmek için sebepler bulmak zor değildir — ve bu tür bilgiler toplanmıştır; ve o dünya düzeninde tamamlanmış olan herhangi bir şey olmadığını bilmemize rağmen, onu sadece ulaşıp geçilecek bir şey olarak görmemize rağmen, pozitivistlerin öngördüğü gibi kültürü iyileştirme ve mükemmelleştirmeye başlamak diye bir şey olmadığını bilmemize rağmen, yine de çok az insan bunun ötesinde, en belirsiz ve genel anlamda olmayan, herhangi bir şey görmeye kendini ikna edebilir. O daha canlı, güzel ve önemli insanların dünya devleti,

tabiri caizse, tepenin en üstündedir ve göremeyiz ama bazılarımız geniş yüksek arazileri ve ötesini, hafif pus ardında belli belirsiz parıldayan, devamlı şekil değiştiren bir şeyleri hayal edebilir. Hiçbir detay, tanımlanabilir bir şey göremeyiz ve biliyorum ki bizi geleceğin yüksek arazilerinin hâlâ umduğumuzdan ya da hayal ettiğimizden daha zarif ve görkemli olduğuna inandıran şey basitçe, zihnimizin iyi iyimserlik ihtiyacıdır. Ancak elimizde kanıtlayacak hiçbir şey yoktur.

Yine de çoğumuzun, o olmadan bu dünyada ahlakın makul ya da mümkün olmadığı, bazı gerekli inanç gruplarını aklımızda bulundurduğumuzu düşünüyorum. Bütün bu çalışma nihayetinde bilimsel kuruluş için yetersiz olan bazı olumsuz inançlar üzerine inşa edilmiştir. Hayatlarımız ve güçlerimiz sınırlıdır, mekân ve zamanda faaliyet alanımız sınırlıdır, temel inançlar için akıl küresinin dışına çıkmalı ve imana adım atmamız gerekmesi mantıksız değildir. Tüm bu tahminlerde üstü kapalı olan, ki bu oldukça belirli ve keyfi bir inançtır, o

inanç ne insanlığın ne de gerçekte herhangi bir şahsın hayatını boşuna yaşadığıdır. Ve tamamen bir inanç hareketiyle, tahminlerimizdeki bazı olasılıkları, umulmadık ve pek olası olmayan olarak gördüğümüz ama bilimsel temellerde hiç kimsenin imkânsız diyemeyeceği bazı şeyleri göz ardı etmeliyiz.

Bazı şeylerin neden tüm insan ırkını ve hikâyesini tamamen yok etmeyip ve sona erdirmediğini, göğün neden yerle bir olup tüm hayallerimizi ve çabalarımızı boşa çıkarmadığını göstermek imkânsızdır. Beklenmedik, büyük bir kütlenin uzaydan üzerimize hücum edip güneşi ve gezegenleri, rüzgârda uçuşan kurumuş yapraklar gibi döndürmesi, dünyaya çarpıp tüm yaşam belirtisini tamamen yok etmesi akla uygundur. İnsanın pozitif bilimine göre, makul ve mümkün bir şeydir. Bilimde, bunun olması gerektiğini gösteren bir kısım yoktur. Bir vebanın, eski vebalar gibi dünyanın yüzde 10, 15, 20'sini değil tamamını yok edecek yeni bir hastalığın ortaya çıkması; ırkımızı yok etmesi da akla uygundur. Yalnızca bilimsel zeminde konuşan hiç kimse,

“Bu olamaz” diyemez. Atmosferde büyük bir hastalığın, kuyruklu yıldıza ait bir zehrin, Bay Shiel’in “Mor Bulut”unda zekice kullandığı gibi, dünyanın içinden fışkıran bir buharın dünyadaki tüm kanıtlanmış gerçeğe tutarlı olduğuna kimse itiraz edemez.

Denizde ve karada bizi avlayacak yeni hayvanlar ortaya çıkabilir, insanlığın zihnine yıkıcı bir delilik ya da bir uyuşturucu girebilir. Ve son olarak, güneşimizin bir solacağına dair makul bir kesinlik vardır; en azından bu olmalıdır, zamanla daha da soğuyacak, gezegenleri zamanla daha ağır dönmeye başlayacak, ta ki dünyamız, mevsimsiz ve yavaş hareket eden dünyamız, üzerinde yaşayan her şeyle birlikte donup ölene kadar. O zaman insanlık kesinlikle bitmek zorundadır. Bu, tüm kâbusların en inandırıcısıdır.

Ve yine de kişi buna inanmaz.

En azından ben inanmıyorum. Ve bunlara, bazı diğer şeylere -dünyadaki tutarlılık ve amaca ve insan kaderinin yüceliğine- inanmaya başladığım için inanmıyorum.

Dünyalar donabilir ve güneş yok olabilir ama içimizde artık bir daha asla ölemeyecek bir şey var.

İnsan kaderinin yüceliğinden bahsettiğimde beni yanlış anlamayın.

Sizinle açıkça konuşabilirsem itiraf etmeliyim ki, son ürün olarak düşünüldüğünde, kendimi ya da diğer insanları (sizin varlığınız haricinde) fazla beğenmiyorum. İnsanlığın ilahlaştırılmasına ciddiye ve samimiyetle katılabileceğime ihtimal vermiyorum. Düşünsenize! Olumlu gerçekleri düşünün. Hepimizin, Swift'in böyle bir varlığın gururla başa çıkması gereken hayretini hissettiği ruh hâlleri vardır. İnsanın, Demokritos'un kahkahalarına katılabilecek ruh hâlleri vardır; o ruh hâlleri sık sık hissedilen insan yetersizliği manzarası olmasaydı daha sık yaşanırdı. Ama dünya yalnızca acıyla değil vaatle ilerler. Kibir ve şehvet bizi ne kadar küçültse de daha küçük şeylerin zamanı da yaşandı. Geçmişin uzun yükselişini yalanlayan, çaresizliğimizdir. Hayatımızdaki tüm kan ve ihtirasın karbo-

nifer çağda bir şeyle -belki de soğukkanlı ve yapış yapış bir deriye sahip, hava ve su arasında gizlenen ve o zamanların dev amfibisinden kaçan bir şey- temsil edildiğini biliyoruz.

Hayatlarımızdaki tüm delilik, gaflet ve acıya rağmen o zamanlardan çok ilerledik. Ve katettiğimiz yol, bize önümüzdeki yolun teminatını verir.

Gelişme neden insanda bitsin? Bu yükselen eğri neden daha dik ve hızlı bir şekilde yükselmesin? Şimdi hızlı ve benzeri görülmemiş bir gelişme aşamasında olduğumuz izlenimini uyandıracak çok şey var. İnsanların yaşadığı koşullar sürekli artan bir hızla değişiyor ve şu ana kadar, bildiğimiz kadarıyla hiçbir varlık, kendileri çok derin değişikliklere uğramadan değişen koşullarda yaşamamıştır. Geçen yüzyılda, insan yaşamının durumunda önceki bin yıldakinden daha fazla değişiklik oldu. Yüz yıl önce mucitler ve araştırmacılar seyrek dağılmış erlerdi ama şimdi buluş ve soruşturma yapmak örgütlenmemiş bir ordunun

eseridir. Bu yüzyıl, on dokuzuncu yüzyıldakilerin on sekizinci yüzyıldakileri önemsiz gösterdiği gibi, on dokuzuncu yüzyıldakileri önemsiz gösterecek değişiklikler görecektir. Bu değişim telaşının şu anda sona ereceğine, pozitivistlerin sosyal yapılanma ve yeni sabit kültür evresi hayalinin gerçekleşeceğine dair hiçbir işaret görülüyor. İnsan toplumu hiç o kadar sabit olmamıştır ve sabit olmaya çalışmayı hemen bırakacaktır.

Her şey sürekli genişleyerek, sürekli kendine daha fazla güvenerek sonsuza kadar devam edecek bir sürece girdiğimiz inancına işaret ediyor. Toplumun, geleneksel görünüşün altında devam eden yeniden örgütlenmesi, kinetik bir yeniden yapılanmadır. Düzene giriyoruz. Kamptan temelli ayrıldık ve yollara düştük.

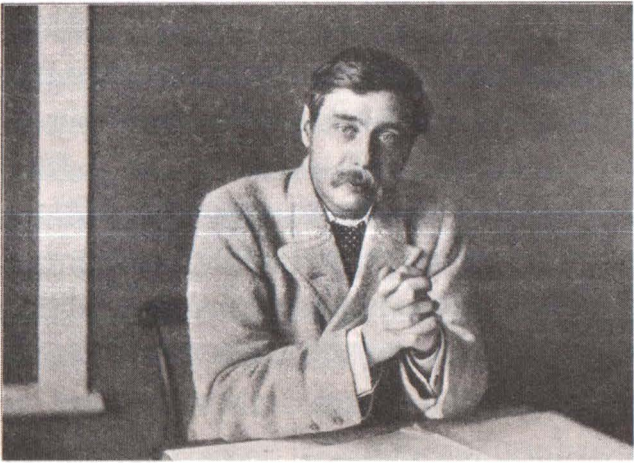
İnsanlığın yaşadığı en büyük değişimin başındayız. Şok edici, çığır açan bir olay yok — ama diğer taraftan bulutlu bir şafakta da şok edici bir şey yoktur. Hiçbir zaman diyemeyiz ki, “İşte şimdi başlıyor; bir dakika öncesi geceydi, şimdi sabah.” Ama far-

kında olmadan gündüz olmuştur. Eğer dikkatlice bakarsak artan bilgiyi, artan düzeni ve inşaların karakter ve soyunun şu andaki kasti gelişimini öngörebiliriz. Ve gördüklerimiz ve hayal ettiklerimiz, hayal gücünü aşan şeyler için bize ölçü ve inanç verir.

Tüm geçmişin yalnızca başlangıcın başlangıcı olduğuna, var olan ve olmuş olan her şeyin şafağın alaca karanlığı olduğuna inanmak mümkündür. İnsan aklının başardığı her şeyin sadece uyanıştan önceki rüya olduğuna inanmak mümkündür. Tamamen zamanı geldiğinde dünyanın nasıl olacağını göremeyiz, görmemize gerek yoktur. Biz alaca karanlığın varlıklarıyız. Ama sıçrayacak, bizim kendimizi tanıdığımızdan daha çok bizi tanımak için geriye dönüp yetersiz olduğumuz zamanlara uzanacak ve bizim göremediğimiz geleceği kavramak için korkmadan ileriye uzanacak olan akıl bizim ırkımız ve neslimizdendir.

Tüm dünya, daha büyük şeylerin vadiyle doludur, günlerin bitmeyen silsilesinden bir gün gelecek ve şimdilik sadece

düşüncelerimizde saklı ve kasıklarımızda gizli olan varlıklar, bir tabureye çıkar gibi bu dünyanın üstüne çıkacak, gülerek ellerini yıldızların arasına uzatacak.

H. G. Wells

Wells, 21 Eylül 1866 tarihinde İngiltere’de, yoksul bir aileye doğdu.

1884’te burs kazandı ve Darvinci T. H. Huxley’nin öğrencisi oldu. Neredeyse tüm hayatı boyunca sosyalist olan Wells, derin sınıf ayrımları olan modern uygarlığın yok olmaya mahkûn olduğuna ve çarenin komünist ülküler olduğuna inanıyordu.

Wells, sonraki eserlerini yazmadan önce hem öğrenci hem de eğitimci olarak edebî potansiyelini geliştirdi. Huxley’nin

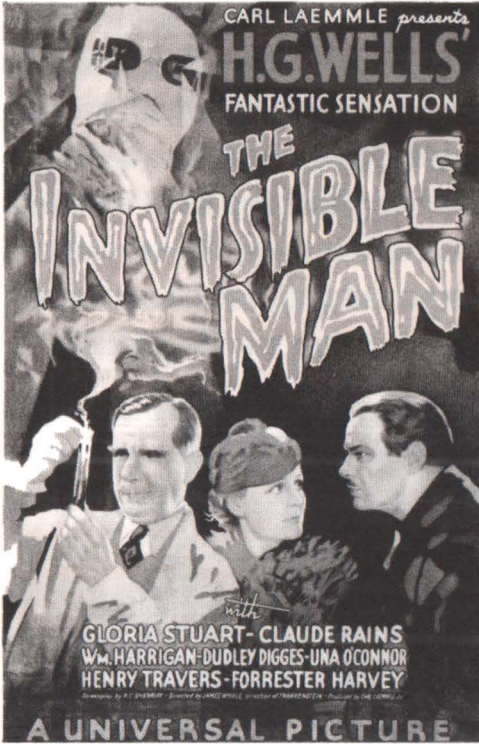
altında çalışma yaptığı dönemde *Science Schools Journal* adını verdiği bir üniversite dergisi çıkardı. Laboratuvarları ve derslerin ayrıntılarını sıkıcı ve yorucu bulduğundan küçük bir özel okulda fen öğretmeni olmak için yazın üniversiteyi bıraktı. Bu dönemde, üniversite muhabirinin editörlüğünü yaptı, *Educational Times* için yazılar yazdı ve 19. yüzyıl İngiltere'sinin en önemli ve etkili dergilerinden biri olan *Fortnightly Review* için *The Rediscovery of the Unique* adlı felsefi makalesini yazdı. Çok geçmeden nükteli makaleleri ve hikâyeleriyle tanınmaya başladı ve daha sonra alâmetifarika-sı haline gelecek olan bilim kurgu türünde yazmaya başladı.

Wells, ilk romanı *Zaman Makinesi*'ni 1895te yazdı. Bu romanında, daha önce *Kronik Argonautlar* adlı öyküsünde işlediği zamanda yolculuk temasını daha geniş işlemektedir. Ayrıca roman, kapitalizmin sert bir eleştirisi olma niteliğini taşımaktadır. Romanda, bir adam geleceğe yolculuk yapar, orada çalışan ve yöneten sınıftan iki farklı türün evrildiği kâbus gibi bir distopya

ile karşılaşır. Roman, ciddi ölçüde sanayileşmiş, çok varlıklı ya da çok yoksul insanların ülkesi, Victoria dönemi İngiltere'sinde büyük yankı uyandırdı ve daha sonra Wells'in yazarlık kariyerinin en bilinen romanlarından biri haline geldi. Wells, bu başarıyı *Doktor Moreau'nun Adası* (1896), *Görünmez Adam* (1897) ve *Dünyalar Savaşı* (1898) ile devam ettirdi. Hepsi, Wells'in bilim kurgu edebiyatındaki yerini sağlamlaştıran başarılı eserlerdi. *Dünyalar Savaşı*'nda, Marslıların dünyayı istila etmesi o kadar korkunç bir şekilde betimlenmişti ki, 1938'de Orson Welles tarafından "gerçek" bir acil durum yayını olarak radyo oyununa uyarlandığı zaman, binlerce insanı paniğe sürükledi.

Wells, dönemindeki siyasi ve güncel olaylarla ilgilendi, bunlar üzerine kafa yordu ve yazılar yazdı. Tüm savaşları bitirecek savaş olduğunu söylediği Birinci Dünya Savaşının sağlam bir destekçisiydi ancak İkinci Dünya Savaşı'ndan sonra, 1946'da ayrıldığı, savaştan harap olmuş dünyayı, yazdığı tüm kurgulardan daha korkunç buldu.

James Whale tarafından yönetilen 1933 yapımı
"The Invisible Man".

Winston Churchill, Theodore Roosevelt, Franklin Roosevelt, Vladimir Lenin ve Joseph Stalin gibi dünya liderleri ile yüz yüze görüşmelerde bulundu.

Wells de edebî dünyadaki hayran ve hakaretlerden payına düşeni aldı. Amerikan yazar Henry James ile aralarında bir nevi aşk-nefret ilişkisi vardı. İkisi de birbirinde büyük potansiyel görse de yirmi yıl boyunca birbirlerine tekniklerini ve fikirlerini eleştiren sert mektuplar gönderdiler. Daha çok karakterlerinin duygusal, iç dünyaları ile ilgilenen yazarlar -mesela Virginia Woolf- Wells'i kendi edebî karşıtı ilan etti. Yine de Wells, sınıf sorunlarına olan kızgınlığını paylaşırlar ve "fikir romanının" -entelektüel kaygılarla yazılan eserler- yirminci yüzyıl versiyonunu oluşturmak için yaptığı çalışmalara saygı duyanlar tarafından sevilen biriydi.

Wells'in kariyeri 1920'den sonra düşüşe geçti. Eleştirmenler onu tam teşekküllü bir propagandacıya dönüşmekle suçladı; "fikir romanının" havası sönmüştü ve kav-

gacı hâli çevresi tarafından pek sevilmiyordu. Wells'in çöküşünün bir başka sebebi de dünyadaki gerçekleri görüp giderek daha fazla hayal kırıklığına uğramasıydı. Gerçeklik, kurgularında öngördüğü distopik dünyaya yetişmeye başladıkça Wells'in cevap bulmak için kurgu dışına yönelmekten başka yolu kalmamıştı. 1920'de çokça beğenilen kurgu dışı eseri "Tarihin Ana Hatları"nı ortaya koymuş olsa da giderek daha fazla ütöpik olan sonraki eserleri yüzünden eleştirmen ve okurların gözündeki itibarını yitirdi.

Wells, 13 Ağustos 1946 tarihinde 79 yaşında hayata gözlerini yumdu.

Aradan geçen yıllara rağmen çığır açan stili ve "geleceği yaratan adam" lakabıyla Wells, bilim kurgu edebiyatında büyük bir isim olmaya devam etmektedir.

CEP KİTAPLARI 4

H. G. WELLS

Geleceğin Keşfi

ISBN 978-605-69748-9-2

9 786056 974892